

ЕЛЕКТРОННО ИЗДАНИЕ

БЮЛЕТИН

СЪДЕБНА ПРАКТИКА ПО ПРАВТА НА ЧОВЕКА

Брой 18, април 2012 г.

Съдържание

В настоящия осемнадесети **бюлетин „Съдебна практика по правата на човека“** ще намерите кратко резюме на решения, постановени през март 2012 г. от Европейския съд по правата на човека („ЕСПЧ“) по всички дела срещу България и по дела срещу други държави, както и подбрани дела на Съда на Европейския съюз по дела, касаещи права на човека. Бюлетинът излиза в електронен вариант и се разпространява безплатно.

Подбрани и представени са решения в следните области:

- право на живот;
- забрана за изтезание и нечовешко и унижително отнасяне или наказание;
- право на свобода и сигурност;
- право на справедлив съдебен процес, разумен срок и презумпция за невинност;
- право на зачитане на личния и семейния живот;
- свобода на изразяване, на съвестта и религията, на събранията и на сдружаване;
- забрана за дискриминация;
- други права.

Амбицията на фондация „Български адвокати за правата на човека“ е този бюлетин да достига до максимално широк кръг представители на юридическата професия и да ги подпомага в работата им по прилагане на европейските правозащитни стандарти в България.

1. ЗАБРАНА ЗА ИЗТЕЗАНИЕ И НЕЧОВЕШКО И УНИЗИТЕЛНО ОТНАСЯНЕ

• ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ

Няма нарушение на забраната за изтезания по чл. 3 на Конвенцията относно лошите условия в затвора, когато те са били значително подобрени, а специалният режим на изтърпяване на наказанието доживотен затвор не налага такава социална изолация, която да е в разрез с изискванията на чл. 3. Отварянето и преглеждането на кореспонденцията на затворник с адвоката му, допустимо според разпоредба на вътрешното законодателство, обаче е в нарушение на правото по чл. 8 на Конвенцията.

Решение на Съда по делото [Oreshkov v. Bulgaria \(no. 11932/04\)](#)

Фактите: На 18 септември 1997 г. жалбоподателят бил осъден на смърт за убийство при условията на опасен рецидив, а с отмяната на смъртното наказание през 1998 г. наказанието му било изменено в доживотен затвор при изтърпяване в специален режим. Г-н Орешков бил настанен в Бургаския затвор в самостоятелна килия с размери 1.90 м. (широчина) на 3.20 м. (височина). Килията била почти изолирана от естествена светлина, в нея нямало течаща вода и тоалетна. Храната била с ниско качество и само веднъж месечно можел да получава храна отвън, в резултат на което лишиеният от свобода получил гастрит. Освен това имал контакт с другите затворници само за час по време на ежедневната разходка. Отделно от това затворническата администрация редовно преглеждала кореспонденцията му, както и му отказала телефонен разговор с адвоката му. Впоследствие режимът на изтърпяване на

наказанието бил променен на усилено строг и накрая на строг, а по данни на Правителството положението на жалбоподателя се подобрило значително през 2008 г. Тогава той бил преместен в килия с площ 9 кв. м. със санитарен възел и баня, прозорците били сменени, имало ново обзавеждане, а качеството и количеството на храната се подобрили. Той имал възможност да взима седмично книги от библиотеката и да посещава два пъти на седмица затворническия параклис, а от 2005 г. започнал да работи в затвора.

Пред ЕСПЧ г-н Орешков се оплаква във връзка с лошите условия в затвора, като твърди нарушения на чл. 3 на Конвенцията. Жалбоподателят още смята, че е нарушена тайната на кореспонденцията му по чл. 8 и чл. 13 на ЕКПЧ в тази връзка, както и че държавата е създала пречки при упражняване правото му на индивидуална жалба по чл. 34 на Конвенцията.

Решението: Съдът разделя оплакванията на жалбоподателя по чл. 3 подобно на подхода в делото Кашавелов в два аспекта – относно материалните условия в затвора и относно естеството на „специалния режим“ на изтърпяване на наказанието.

По първия въпрос Съдът разглежда условията в два периода, според твърдяните от Правителството и неоспорени от жалбоподателя различия в условията преди и след 2008 г. За периода преди 2008 г. ЕСПЧ уважава предварителното възражение на Правителството и смята, че е налице неизчерпване на вътрешноправните средства за защита, като напомня, че иск по ЗОДОВ е принципно ефективно средство за получаване на компенсация за лоши условия в затвора, като то е ефективно след момента, когато условията са се променили. Що се отнася до времето след 2008 г., като отчита сведенията на Правителството за съществено подобряване на условията на

живот на жалбоподателя, Съдът не намира, че тези условия прехвърлят прага на суровост, за да е приложим чл. 3 и обявява оплакването за явно недопустимо.

По втория въпрос във връзка с оплакването за естеството на специалния режим и сериозните ограничения, които той налага, ЕСПЧ отново го отхвърля като явно недопустимо, като отбелязва липсата на пълна социална изолация. Вярно е, че в началото на изпълнението на присъдата му жалбоподателят е прекарвал 23 часа в денонощието сам в килията си; режимът на изтърпяване на наказанието му с течение на времето обаче е станал по-лек, с възможност да работи, посещава параклиса и библиотеката. Същевременно г-н Орешков не е представил медицински документи, чрез които да се оцени ефектът от този режим върху психиката му. ЕСПЧ следователно не намира, че е достигнат прага на суровост в обхвата на чл. 3 на Конвенцията.

Налице е обаче нарушение на чл. 8 относно неприкосновеността на тайната на кореспонденцията във връзка с контролирането на писмата между жалбоподателя и неговия адвокат. Съдът отбелязва, че действията на затворническата администрация са резултат не на индивидуално решение на властите, а на прякото приложение на приложимото към онзи момент вътрешно право. Въпреки това обаче в случая няма нарушение на чл. 13, тъй като тази разпоредба не предоставя право на атакуване на разпоредби на законите на договаряща държава пред национална юрисдикция.

Във връзка с контрола на кореспонденцията и отказа за телефонен разговор с адвоката г-н Орешков твърди и нарушаване на чл. 34 на Конвенцията (право на жалба пред ЕСПЧ без създаване на пречки от страна на държавите), но Съдът отхвърля това оплакване. Според него жалбоподателят е успял ефективно да упражни правото си на жалба до Съда и е депозирал успешно редица документи във връзка със съществените елементи на жалбата си. Освен това адвокатът на жалбоподателя е представил формуляр на жалбата му пред Съда и е можел при необходимост да го

посещава в затвора. Следователно той е имал ефективна комуникация със Съда и не са му били създавани действителни пречки при упражняване правото на индивидуална жалба.

За намерените нарушения България е осъдена да заплати обезщетение от 1200 евро заедно с 1000 евро за разноски.

• ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ ДРУГИ ДЪРЖАВИ

Като не са провели ефективно разследване на твърденията за многократно изнасилване на 7-годишно дете и не са му предоставили адекватна психологическа подкрепа румънските власти са нарушили задълженията си по редица международни актове, гарантиращи правата на децата и са нарушили правата на детето по чл. 3 и чл. 8 от Конвенцията.

Решение на Съда по делото [C.A.S. and C.S. v. Romania \(no.26692/05\)](#)

Фактите: Жалбоподателите са баща и син. През януари 1998 г., когато синът С. бил на седем години, той бил проследен след училище от мъж - Р. Е. Мъжът влязъл със сила в дома на жалбоподателите, като родителите на детето през това време били на работа. Р. Е. брутално изнасилвил и пребил С. и го заплашил, че ако каже на някого, ще го убие. През следващите месеци С. бил изнасилван по няколко пъти в седмицата.

Родителите разбрали от детето едва в края на април 1998 г. и подали оплакване в полицията. Започнало разследване, в рамките на което били разпитани редица свидетели. С. бил разпитван на няколко път в периода юни 1998 г. - март 2003 г., като всеки път той продължавал да твърди, че е бил изнасилван, но давал противоречиви показания за това дали е казал на някого. При проведено разпознаване на лица детето посочило Р. Е., който бил разпитан през юни 1998 г. и отрекъл всичко. Той бил подложен и на детектор на лъжата, който

показал промяна в поведението му, когато бил питан дали е имал сексуални контакти със С. Други свидетели, включително съседи и познати, свидетелствали, че са виждали Р. Е. да влиза в апартамента на момчето или в квартала през разглеждания период. Непълнолетен младеж, съсед на семейството, бил видял Р. Е. да влиза в апартамента заедно с детето и бил чул С. да пици. Направените две съдебно-медицински експертизи потвърдили, че С. е бил сексуално малтретиран. Полицията претърсила апартаментите на жалбоподателите и на Р. Е., но не намерила други доказателства.

Едва през април 2003 г. след три прекратявания на производството обвинителният акт срещу Р. Е. бил внесен в съда. През май 2004 г. районният съд постановил оправдателна присъда поради липса на доказателства, че извършителят е Р. Е. Присъдата била потвърдена от въззивния съд. Съдилищата посочили, че събраните доказателства са противоречиви и че С., който имал склонност да си измисля, не бил дал ясно и последователно описание на фактите. В решенията също така се отбелязвало със загриженост, че макар родителите на С. да са подозирали, че синът им е малтретиран (промяна в поведението му, следи от кръв по бельото му) и да са забелязали, че в дома им е било влизано, докато те са на работа (разместени мебели, липсваща храна и пари), са изчакали доста време преди да отидат в полицията. По време на разследването вторият жалбоподател подавал не веднъж жалби срещу продължителността на производството. Всички те били оставени без уважение.

Решението: По оплакването по чл. 3 и чл. 8 от Конвенцията първият жалбоподател твърди, че упражненото срещу него сексуално насилие е било толкова брутално, че представлява изтезание, а проведеното разследване не е било нито ефективно, нито своевременно, като се стигнало до там съдилищата да винят родителите му, а и него за това, че не са реагирали по-рано. Двамата жалбоподатели се оплакват по чл. 8 за това, че Р. Е. е разрушил семейството им и че то е било принудено да напусне града, за да могат да изградят отново

нормален живот. Съдът е допуснал до разглеждане само оплакванията на първия жалбоподател.

ЕСПЧ със загриженост отбелязва, че въпреки тежестта на твърдяното престъпление и изключителната уязвимост на жертвата разследването е било неадекватно – първата медицинска експертиза е направена три седмици след подаване на оплакването, Р. Е. е бил разпитан два месеца след започване на разследването, а самото то е продължило повече от пет години. В допълнение, седем години след събитията Р. Е. е бил оправдан без властите да са направили и опит да установят дали има друг заподозрян. Властите не са направили дори опит да намерят баланса между противоречивите интереси в производството, нито са положили последователни усилия, за да установят фактите. Самото разследване не е било извършено по начин, съобразен с факта, че става дума за дете, жертва на сексуално насилие.

Съдът е изненадан от поведението на съдилищата, които подчертават забавената реакция на родителите на С. и едновременно с това с лекота приемат изключителната продължителност на разследването, което няма как да е било повлияно от твърдяното бездействие на родителите. Съдът не може да приеме и факта, че властите не са отчетли изключителната уязвимост на едно 7-годишно дете, жертва на сексуално насилие и специфичното му психологическо състояние, което би могло да обясни притеснението му да съобщи за насилието и да разкаже какво му е било причинено.

Съдът подчертава задължението на държавите по чл. 3 и чл. 8 да гарантират ефективно наказателно разследване на случаи на насилие срещу деца, в което водещо следва да е защитата на интересите на децата. Абсолютно непростимо е, че на С. така и никога не е била предложена адекватна психологическа помощ - нито по време на производството, нито след края му.

Множеството недостатъци в цялото производство, които на практика са го

лишили от смисъл, поставят под съмнение ефективността на наказателно-правната система на Румъния с оглед на поетите от страната задължения по редица международни актове да защитава децата от всички форми на насилие (Конвенцията на ООН за правата на децата и Конвенцията на Съвета на Европа за защита на децата от сексуална експлоатация и сексуално насилие). Тези задължения включват и оказването на помощ за възстановяване и социална реинтеграция на жертвите на насилие.

При тези обстоятелства Съдът е намерил, че властите не са извършили ефективно разследване по твърденията на жалбоподателите за сексуално насилие и не са предоставили адекватна защита на личния и семейния живот на С., като така са нарушили правата на първия жалбоподател по чл. 3 и чл. 8 от Конвенцията.

Лошите условия на живот в психиатрична клиника в Румъния – пренаселеност, лоша хигиена и др., са причина за нарушение на забраната за нечовешко и унижително третиране.

Решение на Съда по делото [Parascineti v. Romania \(no. 32060/05\)](#)

Фактите: Жалбоподателят бил задържан в психиатрична болница през юли 2005 г.,

където той твърди, че е бил подложен на нечовешко и унижително третиране заради лошите условия на живот там – пренаселеност, заразяване с въшки, необходимост да споделя общо легло с други настанени там, тежка миризма от тоалетните помещения, невъзможност да излиза навън на свеж въздух, осигуряване на достъп само до два душа по едно и също време на 70 човека.

Решението: ЕСПЧ отбелязва, че вече се е произнасял за липсата по румънското право на ефективен механизъм за защита по отношение на оплаквания за условията в затворите и че простото получаване на обезщетение не може да прекрати продължаването на унижителното третиране заради тези условия. Съдът подчертава, че при лишаване от свобода на хора с психични проблеми се дължи засилена защита заради тяхната специфична уязвимост и риск от засилване на чувството на безпомощност и малоценност. Правителството също е признало, че по това време условията в конкретната болница са били неадекватни – например това, че често двама пациенти е трябвало да споделят едно легло, имало е риск от заразяване с въшки, липсвал е достатъчно специализиран персонал. Поради това Съдът намира, че е налице нарушение на чл. 3 от Конвенцията.

2. ПРАВО НА СВОБОДА И СИГУРНОСТ

• ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ

Не е налице баланс между задължението за явяване на подсъдима по дело за клевета и задържането ѝ в продължение на тридесет часа за тази цел, от една страна, и правото ѝ на свобода и сигурност, гарантирано от чл. 5 на Конвенцията, от друга.

Решение на Съда по делото [Lolova – Karadzhoва v. Bulgaria \(no. 17835/07\)](#)

Фактите: Срещу жалбоподателката било образувано дело за клевета в съда в Асеновград. Понеже производството било отлагано неколккратно поради здравословни проблеми на жалбоподателката, за които тя представляла медицински удостоверения, районният съд в Асеновград в нейно отсъствие разпоредил принудителното ѝ довеждане в съда със съдействието на полицията за следващото заседание с оглед приключване на делото в разумен срок. Съдът не посочил правно основание, за да се мотивира и освен това счел, че г-жа Лолова-Караджова е редовно информирана за разпореждането поради присъствието на нейния адвокат. В резултат на 18.10.2006 г. жалбоподателката била задържана и отведена в Софийския затвор и останала там до следващата сутрин, от където била впоследствие транспортирана към съда в Асеновград. Заседанието се провело в ранния следобед на 19.10.2006 г., на което жалбоподателката дала обяснения и била освободена, като задържането ѝ продължило 30 часа. Съдът постановил на същия ден оправдателна присъда. Пред ЕСПЧ жалбоподателката се оплаква, че правото ѝ на свобода по чл. 5 на Конвенцията е било нарушено.

Решението: ЕСПЧ отбелязва, че не се спори относно това, че задържането на жалбоподателката представлява „лишаване от свобода” по смисъла на чл. 5, § 1. ЕСПЧ по-нататък отбелязва, че г-жа Лолова-Караджова не е била законово задължена да присъства на заседанието, тъй като обвиненията срещу нея не са се отнасяли за престъпления, наказуеми с повече от 5 години лишаване от свобода, още повече, че по време на едно от заседанията по делото съдът посочил, че явяването ѝ не е задължително и следователно той е разполагал с компетентност да реши дали да обяви присъствието ѝ за необходимо или да се произнесе в нейно отсъствие, за да избегне забавянния на процеса. Българският съд не е конкретизирал правното основание на заповедта, не се е аргументирал относно наложителността на нейното присъствие по НПК за установяване на истината, а се е оправдал със спазване на процесуалните права на подсъдимата. ЕСПЧ обаче отбелязва, че няма да се произнася по въпроса дали задържането е било законно, защото и без това намира, че то не е било пропорционално на преследваните цели и не е бил налице баланс между необходимостта да се гарантира нейното явяване в съда и защитата на нейното право на свобода и сигурност. ЕСПЧ намира, че в случая разстоянието от 160 км от дома ѝ в София до града на провеждане на заседанието – Асеновград, не е от такова естество, че да се налага продължителност на задържане от 30 часа и на практика г-жа Лолова-Караджова е прекарала повечето от това време в затвора. Съдът не е убеден, че властите не са могли да прибегнат до по-леки мерки, а фактът, че е била арестувана един ден по-рано не ѝ е дал дори шанс да се съобрази с и изпълни доброволно заповедта на съда за явяването ѝ. Поради това е било нарушено правото ѝ по чл. 5, § 1 на Конвенцията.

ЕСПЧ установява и нарушение и на чл. 5, § 5 по оплакването, че жалбоподателката не е имала изпълняемо право на обезщетение за незаконното задържане, защото що се отнася до лишаването от свобода за целите на явяване в съда нито изчерпателно изброените хипотези в ЗОДОВ (отнасящи се само до задържане под стража), нито друго средство във вътрешното право, не предоставят възможност за компенсация. Съдът не намира за необходимо да разгледа обаче оплакването по чл. 5, § 4, че не е могла да получи съдебен контрол на задържането си, тъй като въпросната разпоредба касае само такива средства, които са на разположение по време на задържането с възможност да доведат до освобождаване на лицата с оглед бърз съдебен контрол на законността на тяхното задържане, а не средства за преглед на законността на задържане, което вече е приключило. Освен това Съдът отхвърля оплакванията за нарушение на чл. 3 във връзка с чл. 13 на Конвенцията относно условията на задържане, заради неизчерпване на възможността за подаване на иск по ЗОДОВ - средство, признато принципно за ефективно.

България е осъдена да заплати на жалбоподателката 1000 евро за неимуществени вреди, както и 2000 евро разноски.

Липсата на пълен и всеобхватен съдебен контрол при определяне на мярка за нетоклонение задържане под стража е в нарушение на правото по чл. 5, § 4 на Конвенцията.

Решение на Съда по делото [Nikolay Gerdjikov v. Bulgaria \(no. 27061/04\)](#)

Фактите: На 23.01.2004 г. жалбоподателят бил обвинен в държане и съхраняване на 23.96 гр. канабис. При разглеждане от съда на поисканата мярка за неотклонение – задържане под стража, неговият защитник посочил, че обвиняемият има чисто съдебно минало, стабилна работа и намерение да продължава обучението си. Две съдебни инстанции постановили задържането му, като се позовали на тежестта на

наказанието, предвидено за извършеното престъпление, както и на голямото количество канабис, което предполагало извършване на нови престъпления. Подобни аргументи били изтъкнати по-късно и от окръжния съд при постановяване на отказ за изменение на мярката. По време на процеса срещу него на заседание през юли 2004 г. жалбоподателят отново поискал да бъде освободен, като подчертал, че вече е минал продължителен период от време от началото на задържането му – 6 месеца, че вече са събрани всички необходими доказателства и че той е с чисто съдебно минало. Националният съд отказал освобождаването му с аргумента, че не са налице нови обстоятелства, обосноваващи освобождаването му и че задържането му не е прекомерно дълго с оглед на сериозността на обстоятелствата по делото; съдът отказал да се произнесе по въпроса дали са налице достатъчно доказателства, подкрепящи обвинението, че жалбоподателят е извършил престъплението.

Жалбоподателят бил освободен през юли 2004 г., когато бил оправдан. По протест на прокурора ВКС върнал делото за разглеждане и г-н Герджиков бил осъден условно на една година лишаване от свобода, която присъда станала окончателна с решение на ВКС от август 2006 г. Пред ЕСПЧ жалбоподателят твърди, че националните съдилища не са разгледали всички аспекти на законността на неговото задържане.

Решението: Съдът напомня, че чл. 5, § 4 на Конвенцията изисква пълен съдебен контрол на законността на лишаването от свобода, както спрямо материалните, така и относно процесуалните предпоставки за задържане. Националните съдилища освен това следва да изследват въпроса за действителната вероятност от извършване на престъпление от страна на задържания. В тази връзка Съдът установява липса на контрол над законността на задържането, по подобие на други дела срещу България (вж. *Николова с/у България*, *Илийков с/у България* и *Бочев с/у България*), където е критикувал националния закон и практика, непозволяващи на съдиите, пред които се гледа наказателното дело, да правят анализ

на достатъчността на доказателствата в подкрепа на обвинението в извършване на престъплението в случаите, когато са сезирани с искане за отмяна на задържането под стража на лицето, предадено пред тях на съд. Поради това Съдът и тук намира нарушение на чл. 5, § 4 от Конвенцията.

Наред с това ЕСПЧ установява и нарушение на чл. 5, § 5, като се позовава на делото Бочев с/у България във връзка с липсата на възможност за получаване на обезщетение в такива случаи. Жалбоподателят не е имал право на иск по никоя от хипотезите на чл. 2 от ЗОДОВ, тъй като задържането му е признато за законно от съдилищата, а той е бил признат за виновен и осъден.

България е осъдена да заплати за нарушенията 3000 евро за неимуществени вреди и 2000 евро за разноски.

• ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ ДРУГИ ДЪРЖАВИ

Задържането в полицейски кордон за няколко часа в случай на демонстрация, придружена с насилие, не представлява лишаване от свобода по смисъла на чл. 5 от Конвенцията.

Решение на Голямото отделение на Съда по делото [Austin and Others v. the United Kingdom \(nos. 39692/09, 40713/09 and 41008/09\)](#)

Фактите: На 1 май 2001 г. в Лондон се състояла масова демонстрация срещу капитализма и глобализацията от страна на еколози, анархисти и леви групи. Организаторите не уведомили полицията за планираната демонстрация; полицията получила информация, че освен мирните демонстранти, около 1000 други лица с агресивни намерения възнамерявали да се присъединят. В ранния следобед около 3000 души се били събрали на определеното място, а още няколко хиляди се стичали по улиците натам. С цел да предотвратят безредици и увреждане на собственост, полицията взела решение да образува кордон и „затвори“ участниците между

него, като блокира изходите от мястото. Тъй като съществувал риск от агресивно поведение от страна на различни лица вътре и извън кордона, както и с цел идентифициране и претърсване на лицата, намиращи се вътре в кордона и заподозрени за създаване на безредици, полицаите не позволили в продължение на няколко часа на демонстрантите, включително и на случайно преминаващи лица, намиращи се в кордона, да го напускат. Бил направен опит междувременно да се извърши контролирано разпръскване на тълпата, но това се оказало невъзможно, тъй като някои лица в тълпата проявявали агресивно поведение, чупели плочки и хвърляли отломки по полицията. Разпръскването приключило вечерта.

Първата жалбоподателка завела дело срещу полицията за обезщетение поради неправомерното задържане. Искът бил отхвърлен, като Върховният съд намерил, че не е налице лишаване от свобода по смисъла на чл. 5 от Конвенцията. Той отбелязал, че намерението на полицията е било защита на демонстрантите и задържането в кордона е продължило само доколкото е било нужно да бъде осъществена тази цел, както и че мерки по контрол на тълпата, които са били съразмерни и предприети добросъвестно от полицията в защита на интереса на обществото, не нарушават правата на лицата по чл. 5, които са част от тази тълпа и чието право на свободно придвижване е било ограничено.

Решението: Голямото отделение на ЕСПЧ за първи път по това дело изследва въпроса за лишаването от свобода в случаите на „затваряне“ на група от хора в кордон от полицията по съображения за запазване на обществения ред. Поради това той най-напред изследва въпроса дали е налице „лишаване от свобода“ по смисъла на чл. 5 от Конвенцията.

В тази връзка Съдът припомня основни принципи относно лишаването от свобода. На полицията трябва да се предоставя известна степен на дискреция при изпълнение на обществените ѝ задължения. Чл. 5 не следва да бъде тълкуван така, че да създава непреодолими пречки пред

полицията да изпълнява своите задължения по поддържане на реда и защита на обществото, а също така и различни членове на Конвенцията създават задължения за полицията да защитава отделните лица от насилие и наранявания. Освен това трябва да се държи сметка за разликата между „лишаване от свобода” и засягане на правото на свободно придвижване, като разликата е въпрос на степен на засягане и интензитет. По-нататък, често на гражданите се налага да понесат временни ограничения на придвижването си при определени обстоятелства, например при пътуване с обществен транспорт или при присъствие на футболен мач. Тези често случващи се обстоятелства не следва да се считат за лишаване от свобода по смисъла на чл. 5, § 1, когато те са неизбежни поради причини извън контрола на властите, необходими са за избягване на риска от сериозни наранявания или вреди и остават в рамките на минимално необходимото за тази цел.

В настоящия случай Съдът отчита, че британската полиция е очаквала към демонстрацията да се включат около 1000 лица с агресивно поведение и да бъдат нанесени наранявания, дори възможна смърт, както и засягане на собственост. Поради това полицията е взела решение да наложи кордона като единствен начин да предотврати това да се случи, при което никой не е можел да го напуска. В рамките на самия кордон е имало пространство за придвижване и не е имало сблъсъци, въпреки че условията не са били подходящи - не е имало покрив, храна, вода и тоалетни на разположение. Въпреки че полицията е правила опити да започне да пуска постепенно хората, това се е оказало невъзможно заради агресивното поведение на голяма група от хора в и извън кордона и едва в 21.30 ч. вечерта разпръскването на хората се е осъществило. Все пак около 400 души, които са били идентифицирани ясно

като неагресивни демонстранти, са били пуснати по-рано.

Съдът отчита принудителния характер на задържането в кордона, неговата продължителност, физическия дискомфорт, който то е създавало за жалбоподателите, които сочат на лишаване от свобода. Същевременно обаче той взема предвид контекста, в който мярката е била наложена – кордонът е бил наложен, за да изолира голяма група от хора при опасни обстоятелства, като тази мярка е била най-малко засягаща и най-ефективна за защитата на обществеността в случая от насилие. Освен това не става ясно кога мярката се е превърнала от ограничаване на свободата на придвижване в лишаване от свобода; така, само няколко минути след въвеждането на кордона полицията е планирала да започне контролирано разпръскване на демонстрантите. Скоро и често след това полицията е правила отново опити за разпръскване и е държала постоянно ситуацията под наблюдение, като опасните обстоятелства, наложили първоначално кордона, са продължили да съществуват и след това до вечерта. Като взема предвид специфичните и изключителни обстоятелства в конкретния случай Съдът счита, че задържането на хората в рамките на кордона не представлява лишаване от свобода. Следователно, тъй като чл. 5 не е приложим не е налице нарушение на този член. Въпреки това Съдът подчертава, че властите не следва да използват налагането на такива мерки, за да обезкуражат по директен или индиректен начин протести, тъй като правото на мирно събрание и свобода на изразяване на мнение са от фундаментално значение за всяко демократично общество. Те следва да използват такива мерки само с оглед на необходимостта да предотвратят наранявания и вреди.

3. ПРАВО НА СПРАВЕДЛИВ СЪДЕБЕН ПРОЦЕС

• ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ

Съдът установява, че продължителността от шест години на производство по трудовоправен спор е прекомерна и в нарушение на чл. 6, § 1 на Конвенцията.

Решение на Съда по делото [Pavlov v. Bulgaria \(no. 3662/06\)](#)

Фактите: През септември 1999 г. жалбоподателят, г-н Павлов, завел дело срещу своето дисциплинарно уволнение. С окончателно решение от септември 2005 г. след повторно разглеждане на делото Върховният касационен съд (ВКС) оставил в сила уволнението. На два пъти г-н Павлов подавал жалба за бавност до окръжния съд и до Министерството на правосъдието. В отговор председателят на окръжния съд го уведомил, че не са установени неоправдани забавяния по делото.

Решението: ЕСПЧ намира нарушение на правото на справедлив процес в аспекта му за разумния срок, като подчертава, че делото не се отличава с особена сложност, а е било връщано за разглеждане от окръжния съд и се е забавило на касационната инстанция около три години и половина. Следва да се има предвид и характера на производството – трудовоправен спор, по отношение на който Съдът е подчертавал, че от властите се изисква по-голяма усърдност заради важността на изхода от тези спорове за интересите на лицата. От друга страна, няма индикации жалбоподателят да е допринесъл за това, с изключение на нередовността на исковата му молба, причинила забавяне от три месеца. С оглед практиката по аналогични дела ЕСПЧ намира продължителността на процеса за

прекомерна и присъжда обезщетение за неимуществени вреди в размер 800 евро.

Съдът заличава жалби от списъка на делата при хипотезите на чл. 37, § 1 от Конвенцията

Решения на Съда по делата [Yanchev v. Bulgaria \(no. 16403/07\)](#), [Bochukov and others v. Bulgaria \(n. 6942/07\)](#), [Frenkov v. Bulgaria](#) и 8 други дела (nos. 7100/07 и други) и [Kerim and others v. Bulgaria \(no.28787/11\)](#)

По делото ЕСПЧ *Yanchev v. Bulgaria* прилага чл. 37, § 1 (с) от Конвенцията и заличава жалбата, касаеща оплакване за прекомерна продължителност на производството по чл. 6 и ефекта от това върху правото на собственост по чл. 1 от Протокол № 1, от списъка на делата си поради настъпила смърт на жалбоподателя и липса на най-близък наследник, който да има легитимен интерес от продължаване на процедурата пред Съда. ЕСПЧ не приема, че синът на починалата съпруга на г-н Янчев от предишен нейн брак е такъв. Съдът освен това подчертава, че обстоятелствата по жалбата са били вече разгледани в решението по делото *Finger v. Bulgaria* и следователно защитата на правата на човека не налага по-нататъшното разглеждане на делото.

По делото *Bochukov and others v. Bulgaria* Съдът заличава жалба с оплаквания за нарушение на правото на справедлив процес и липсата на ефективни вътрешноправни средства за защита по чл. 6 и чл. 13 на Конвенцията. Страните са постигнали приятелско споразумение, с което Правителството се задължава да плати на жалбоподателите 12 500 евро общо за имуществени и неимуществени вреди и разноски.

По делото *Frenkov v. Bulgaria* и 8 други дела Съдът заличава 9-те жалби от списъка на делата с оплаквания относно продължителността на гражданския процес, както и за липса на ефективни вътрешноправни средства и посегателства върху правото на собственост в тази връзка. По тях са постигнати приятелски споразумения между страните. Към делото е приложена таблица с информация по всяка една от жалбите.

По делото *Kerim and others v. Bulgaria* Съдът заличава жалбата на трима иракски граждани, които през декември 2010 г. влезли на територията на България през Гърция, където пребивавали нелегално. Граничната полиция издала заповеди за тяхното отвеждане в Гърция. Пред Съда те твърдят, че ако действително бяха върнати в Гърция, щеше да е налице нарушение на забраната за изтезания по чл. 3 на Конвенцията. Това обаче било предотвратено с налагане на привременни мерки от ЕСПЧ по искане на жалбоподателите, с които отвеждането им било отложено. През октомври 2011 г. българската държава им предоставила хуманитарен статут, поради което вече няма опасност за отвеждането им в Гърция и Съдът намира, че техният въпрос вече е разрешен по смисъла на чл. 37 § 1 (b) от Конвенцията и заличава жалбата от списъка с делата, а останалите им оплаквания обявява за недопустими.

• ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ ДРУГИ ДЪРЖАВИ

Като не са предоставили на подсъдимият достъп до цялата преписка по допускането и използването на специални разузнавателни средства, чрез които са събрани основните доказателства по обвинението, властите са накърнили правото на жалбоподателя да разполага с достатъчно средства и възможности за подготовка на защитата си.

Решение на Съда по делото [Leas v. Estonia](#) (no. 59577/08)

12

Фактите: Жалбоподателят е бивш кмет, обвинен и осъден за получаване на подкуп. Основно доказателство по делото били материалите, събрани с помощта на специални разузнавателни средства (СРС). В жалбата си пред Страсбург г-н Leas се оплаква, че процесът срещу него е бил несправедлив, тъй като не са му били предоставени всички материали по преписката той не е можел да подготви защитата си. В частност твърди, че ако му е бил даден достъп до цялата преписка, а не само до събраните доказателства, би могъл да установи дали използването на СРС е било законосъобразно и на второ място, че принципът за равенство на средствата му позволява той да има също като обвинението възможност да подбере от преписката доказателства в своя защита. От аргументите му пред националните съдилища е видно, че жалбоподателят е смятал, че лицето, което му е дало подкупа, е било инструктирано от полицията, а това по закон води до законосъобразност на използването на СРС и би направило част от доказателствата по делото недопустими.

Решението: Съдът е решил да разгледа оплакването по чл. 6, § 3b („Всяко лице, обвинено в извършване на престъпление има като минимум ... право да има достатъчно време и възможности за подготовка на своята защита”), тъй като непредоставянето на защитата на доказателствени материали, които биха могли да съдържат информация, която би могла да позволи на обвиняемия да се оправдае или да постигна намаляване на присъдата, представлява отказ да се предоставят възможности, необходими за подготовката на защитата.

Не е задача на Съда да прецени доколко правилно националните съдилища са отказали достъп до засекретени материали, тъй като не е негова ролята да търси баланса между обществения интерес от неразкриване на СРС и правото на обвиняемия да се запознае с материалите. Съдът трябва единствено да прецени дали

процедурата по взимане на решението да не се даде достъп на обвиняемия е била съобразена с гаранциите за състезателност на производството и за равенство на средствата и дали са били предоставени адекватни гаранции за защита интересите на обвиняемия.

В настоящия случай първоинстанционният съд се е запознал с всички материали, което представлява гаранция за правата на обвиняемия, но жалбоподателят е разбрал за това едва в следствие от прокуратурата. Нещо повече, той нито е бил уведомен за причините за отказа, нито за естеството на неразкритите материали, нито всъщност за това дали преписката съдържа материали, неприложени към наказателното дело. Според Съда следваната от съдилищата процедура не е успяла адекватно да компенсира трудностите, причинени на защитата на жалбоподателя от ограничаването на достъпа до материалите по преписката. Първоинстанционният съд така и не е уведомил защитата защо е наложително да не им бива даван достъп и те не са имали възможност да изложат аргументите си против това ограничение. Нещо повече, първоначално съдът е дал на защитата разрешение за достъп, но не е проследил дали разследващите органи са изпълнили разпореждането му (което те не са направили) и в следствие в съдебните решения липсва коментар за поведението на обвинението и накърняването на правата на обвиняемия. При тези обстоятелства Съдът намира, че правата на жалбоподателя по чл. 6, § 3(b) от Конвенцията са били нарушени.

Съдът за първи път се позовава във връзка с наказателно дело на новия критерий за допустимост „претърпяна значителна вреда“, като отхвърля оплакването за продължителен наказателен процес въз основа на този критерий.

Решение на Съда по делото [Gagliano Giorgi v. Italy \(no. 23563/07\)](#)

Фактите: Жалбоподателят бил обект на наказателно производство за подкуп и измами. Производството продължило над 10 години, като той бил осъден само за измама, тъй като относно обвинението за подкуп, което било най-тежкото от обвиненията срещу него, съдилищата намерили, че е изтекла погасителната давност за наказателно преследване. Жалбоподателят бил осъден на 1 година лишаване от свобода и 1 година лишаване от право да упражнява професията си. Впоследствие той отправил искане за обезщетение за вреди поради прекомерната продължителност на наказателното производство въз основа на т. нар. „Пинто“ закон, който предвижда процедура в Италия за получаване на обезщетение при продължителен процес. След 5-годишно производство на две инстанции искането му било отхвърлено поради недоказване на вреди. Жалбоподателят се оплаква пред ЕСПЧ от прекомерната продължителност на наказателното производство и на „Пинто“ процедурата.

Решението: ЕСПЧ отбелязва, че целта на новия критерий за допустимост, въведен с приемането на Протокол № 14 към Конвенцията, относно „претърпяна значителна вреда“ цели да осигури бързо отхвърляне на дела, които не заслужават разглеждане и да се концентрира вместо това върху основната си мисия да осигурява защита на правата, гарантирани от Конвенцията. Според този критерий една жалба пред ЕСПЧ може да бъде отхвърлена като недопустима, ако „жалбоподателят не е претърпял значителна вреда, освен когато зачитането на правата на човека, защитени в Конвенцията и Протоколите към нея, изисква разглеждане на жалбата по същество, като никое дело не може да бъде отхвърлено на това основание, ако не е било надлежно разгледано от национален съд“.

Във връзка с конкретното дело Съдът отбелязва, че поради продължителността на производството националните съдилища са осъдили жалбоподателя само за по-лекото престъпление, тъй като по отношение на по-тежкото е била изтекла вече погасителната давност, което е довело до

значително намаляване на присъдата му. При това положение Съдът счита, че намаляването на присъдата му е намалила и понесената вреда от продължителния процес. Освен това въпросът за продължителността на производството и вредите от нея е бил надлежно разгледан от националните съдилища в „Пинто“ процедурата пред две съдебни инстанции. Поради това Съдът отхвърля оплакването на жалбоподателя относно продължителността на наказателното производство срещу него като недопустимо поради това, че той не е претърпял „значителна вреда“.

Що се отнася обаче до оплакването му относно продължителността на „Пинто“ процедурата Съдът намира, че това производство е продължило прекомерно дълго, тъй като тази процедура по принцип не следва да надвишава 2 години и 6 месеца (за две инстанции, включително и за изпълнението). Съдът отбелязва, че поради специфичния характер на въпросната процедура за предоставяне на обезщетение за прекомерно продължителен процес властите следва да полагат особено усърдие спрямо нея, за да може нарушението да бъде колкото се може по-бързо компенсирано. Поради това ЕСПЧ намира нарушение на чл. 6 по отношение на това оплакване.

Невъзможността за разглеждане пред съд на наказания за превишена скорост нарушава правото на достъп до съд.

Решения на Съда по делата [Cadène v. France \(no. 12039/08\)](#) и [Célice v. France \(no. 14166/09\)](#)

Фактите: Жалбоподателите по двете дела били засечени с радар за превишена скорост при шофиране на автомобилите си. Впоследствие те били глобени. Жалбоподателите заплатили глобите под формата на депозит и същевременно отправили искане до полицейските власти да бъдат освободени от заплащането на глобите. Полицейските власти отхвърлили исканията им като недопустими. На

жалбоподателите била отнета и по една наказателна точка. Жалбоподателите се оплакват пред ЕСПЧ, че не са получили разглеждане на основателността на „наказателно обвинение“ срещу тях от съд.

Решението: ЕСПЧ отбелязва, че правото на достъп до съд не е абсолютно и може да бъде ограничено; това ограничение обаче не трябва да засяга самата същност на това право и трябва да бъде пропорционално на преследваните от властите цели. В конкретния случай процесът по налагане на наказания на жалбоподателите е приключил, без те да са могли да получат разглеждане на основателността на „наказателно обвинение“ срещу тях от „съд“ по смисъла на чл. 6, § 1 от Конвенцията. Така е била засегната самата същност на правото на жалбоподателите на достъп до съд. Това заключение на ЕСПЧ кореспондира също така на решението на Френския конституционен съд по подобен въпрос, който е намерил, че невъзможността да се обжалват такива решения на полицейските власти пред съд противоречи на „правото на ефективна съдебна защита“.

Отказът на немските съдилища да предоставят правна помощ на чуждестранно дружество в гражданско производство не засяга непропорционално правото на достъп до съд.

Решение на Съда по делото [Granos Organicos Nacionales S.A. v. Germany \(no. 19508/07\)](#)

Фактите: Дружеството-жалбоподател е чуждестранно дружество, базирано в Лима, Перу. То сключило договори за доставка на банани с две немски компании, според които всички правни спорове следвало да се отнасят пред немските съдилища в Хамбург. През 2006 г. дружеството-жалбоподател поискало да заведе иск пред Хамбургския съд, като за това поискало правна помощ, но съдът му отказал с мотива, че по немското право само юридически лица, базирани в Европейския съюз и Европейската икономическа зона,

имат право на правна помощ. Дружеството-жалбоподател се оплаква пред ЕСПЧ, че този отказ представлява нарушение на правото му на достъп до съд по чл. 6 от Конвенцията.

Решението: ЕСПЧ отбелязва, че не съществува консенсус и дори обща тенденция между държавите членки относно предоставянето на правна помощ на юридически лица, като правната система на голям брой държави не предвижда никаква форма на правна помощ за юридически лица. По немското право правна помощ е възможно да се предостави на чуждестранни юридически лица само ако са регистрирани в ЕС и Европейската икономическа зона, като това различие в третирането според немските съдилища е оправдано на принципа на реципрочността. В тази връзка перуанското право предвижда правна помощ само за физически лица. Поради това немските съдилища са базирали отказа си на достатъчно и относими основания. Освен това Съдът приема, че този отказ не е засегнал непропорционално правото на достъп до съд на дружеството-жалбоподател, като се имат предвид процесуалните гаранции по немското право, от които дружеството-жалбоподател е можело да се ползва (възможността да поиска да бъде освободено от задължението да внесе авансово държавната такса, ако това ще му създаде трудности, както и възможността да не заплаща авансово хонорарите за адвокат). Поради това правото на достъп до съд на дружеството-жалбоподател по чл. 6, § 1 от Конвенцията не е било нарушено.

Нередовното призоваване на жалбоподателите за производството пред въззивния съд по делото им срещу Министерството на труда е в нарушение на правото на справедлив процес, гарантирано от чл. 6 на Конвенцията.

Решение на Съда по делото [Kolegovy v. Russia \(№15226/05\)](#)

Съдът напомня, че чл. 6 не дава автоматично право на страните в процеса да

им бъдат връчвани по конкретен начин съдебните книжа, но в интерес на правораздаването е страната да бъде призована за съдебното заседание по такъв начин, че не само да узнае датата и мястото на заседанието, но и да има достатъчно време, за да се подготви за него. Формалното изпращане на призовката с писмо без да има някаква сигурност, че то ще достигне до получателя своевременно не може да се приеме за надлежно уведомяване.

Властите са нарушили правото на жалбоподателя на справедлив съдебен процес, тъй като в наказателния процес срещу него по обвинение за серия от обири националният съд е изчел показанията на свидетелите на обвинението и не е дал възможност на жалбоподателя да ги разпита в открито съдебно заседание.

Решение на Съда по делото [Karpenko v. Russia \(no. 5605/04\)](#)

Съдът подчертава, че показанията на двама от свидетелите, които са били и твърдените съучастници на подсъдимия, са били единствените доказателства за участието на жалбоподателя в обирите. Вярно е, че жалбоподателят е участвал в техния разпит от следовател на досъдебното производство, но тогава той е бил без адвокат, а следователят по закон не е независим и безпристрастен орган. Според практиката на Съда разпитът от следовател не може да замести „живото“ събиране на доказателства пред съда и не би било в нарушение на чл. 6, §§ 1 и 3(d) само при изключителни обстоятелства като невъзможност да бъде намерен свидетел или при обстоятелства, налагащи запазването в тайна самоличността на свидетел. В настоящия случай Съдът не е убеден, че решаващият съд е положил всички усилия, за да осигури явяването на свидетелите в заседание.

• ДЕЛА НА СЕС

С оглед предотвратяването на нарушение на изискването за разумен срок на съдебното производство, предвидено в член 6 от ЕКПЧ, е допустимо в областта на данъка върху добавената стойност да се извърши автоматично прекратяване на висящи производства пред юрисдикция, действаща като трета инстанция по данъчни дела; първоинстанционната жалба по тези производства е подадена повече от десет години преди датата на влизане в сила на разпоредбата, даваща възможност за такова прекратяване и данъчната администрация е загубила делото пред първите две съдебни

инстанции, като с посоченото автоматично прекратяване решението на юрисдикцията, действаща като втора инстанция, влиза в сила и претенцията на данъчната администрация се погасява. Задължението да се осигури ефективното събиране на средствата на Съюза не може да се противопостави на принципа за гледане на делото в разумен срок.

[Решение на Съда на ЕС по преюдициално запитване по дело C-500/10](#)

4. ПРАВО НА ЗАЧИТАНЕ НА ЛИЧНИЯ И СЕМЕЕН ЖИВОТ, НА ДОМА И КОРЕСПОНДЕНЦИЯТА

• ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ ДРУГИ ДЪРЖАВИ

Използваните изрази в книга и два речника, публикувани със средства на правителството, не са обидни за ромите и не представляват намеса в правото на личен живот на жалбоподателя - член на ромската общност.

Решение на Голямото отделение на Съда по делото [Aksu v. Turkey \(no.no. 4149/04 и 41029/04\)](#)

Фактите: Жалбоподателят е турчин от ромски произход, който твърди, че три книги, публикувани с държавни средства, съдържат анти-ромски бележки и изрази. През юни 2001 г. г-н Aksu подал жалба от името на турски ромски организации до Министерството на културата, в която твърдял, че книга, публикувана от министерството със заглавието „Циганите в Турция“, съдържа обидни за циганите пасажки, в които биват описвани като престъпници. По-конкретно авторът твърдял, че някои цигани се изхранват чрез „джебчийство, кражби и продажба на наркотици“. Жалбоподателят настоявал книгата да бъде спряна от продажба и всички копия да бъдат иззети.

В отговор министерството го уведомило, че по тяхно мнение книгата отразява научни изследвания и че авторът не би позволил каквито и да било промени. Г-н Aksu завел гражданско дело срещу министерството и автора на книгата. Той претендирал да му бъде заплатено обезщетение за неимуществените вреди, претърпени от него в резултат на съдържащите се в книгата обиди. Наред с това

жалбоподателят молел съда книгата да бъде конфискувана, а отпечатването и разпространението ѝ да бъде спряно. Делото било спирано и разделяно, но в крайна сметка исковете на жалбоподателя били отхвърлени, като съдилищата приели, че книгата е резултат от академични изследвания и че спорните параграфи не са обидни. В решенията се посочвало, че авторът добросъвестно е работил по книгата и не е имал расистки мотиви.

Другите две публикации, предмет на делото, са речник за ученици и обикновен речник, публикувани през 1998 г. от едно езиково сдружение и финансирани от Министерството на културата. И в двата речника като второ метафорично значение на думата циганин е дадено прилагателното „алчен“. През април 2002 г. г-н Aksu изпратил писмо до езиковото сдружение от името на Конфедерацията на циганските културни асоциации, в което заявявал, че това значение е обидно и дискриминационно спрямо циганите. Той неуспешно настоявал част от включените в речника изрази да бъдат премахнати.

Искът, предявен от жалбоподателя срещу сдружението, бил оставен без уважение, като съдът приел, че дадените в речниците определения се основават на исторически и социологически факти и че у съставителите не е имало намерение да обидят или унижат дадена етническа група. Съдът отбелязал, че в турския език има сходни изрази по отношение на други етнически групи, които били включени в речници и енциклопедии.

Решението: С решение от 27.07.2010 г. Второ отделение на ЕСПЧ е приело, че няма нарушение на чл. 14 във връзка с чл. 8 от Конвенцията. Според него книгата представлява академичен труд за историята

и социално-икономическите условия на живот на ромите в Турция. Конкретните пасажии представляват пример за съществуващото в турското общество предубеждение към ромите. Авторът на книгата със сигурност не е имал намерение да обиди ромите и следователно жалбоподателят не е бил дискриминиран по признак етническа принадлежност. Действията на властите от друга страна също не накърняват личния му живот. Що се отнася до речниците Отделението е отбелязало, че в тях изрично е посочено, че спорните изрази и определения са метафорични и следователно също не са дискриминационни.

По оплакването по чл. 14 Голямото отделение на ЕСПЧ напомня, че по смисъла на чл. 14 от Конвенцията дискриминация означава различно отношение към лица, намиращи се сходна ситуация, без за това да има обективно или разумно оправдание. Г-н Aksu обаче не е успял да докаже, че публикациите са имали за цел да третират различно една етническа група или пък че са имали такъв ефект. Следователно въпросът в настоящото дело е дали публикациите, за които се твърди, че съдържат расови обиди, представляват намеса в правото на жалбоподателя на личен живот.

По оплакването по чл. 8 Съдът е приел, че етническата принадлежност на един човек представлява аспект на неговата физическа и социална идентичност и попада в обхвата на понятието „личен живот“ по чл. 8. Всеки негативен стереотип спрямо една етническа група може да засегне личния живот на нейните членове, защото може да повлияе на тяхното чувство за идентичност и на самооценката им.

Въпросът следователно тук е дали публикациите са засегнали идентичността на група, към която принадлежи г-н Aksu и от там и неговия личен живот, както и дали властите са изпълнили задължението си по чл. 8 да предприемат необходимите стъпки, за да защитят правото на личен живот на жалбоподателя.

Разглеждайки конкретните обстоятелства по случая Съдът отбелязва, че турските съдилища, разгледали иска на жалбоподателя срещу автора „Циганите в Турция“, е трябвало да намерят справедливия баланс между правото на личен живот на г-н Aksu като член на ромската общност и обществения интерес от защитата на свободата на изразяване на автора и правото му да проведе научни изследвания на конкретна етническа група и да публикува изводите си. Съдът разглежда подробно постановените съдебни решения и намира, че те не са необосновани или едностранни. Написана от учен, чието изследване и публикуването му могат да бъдат ограничавани само след много внимателен анализ, книгата следва да се разглежда като едно цяло. В нея няма негативни коментари за ромите като цяло, а се говори за престъпната дейност само на определени членове на ромската общност. В увода и послеписа на книгата авторът подчертава, че желанието му е било да хвърли светлина върху непознатия свят на ромите в Турция, които заради предразсъдъци са държани в изолация и са хулени. Освен това авторът е обяснил методите, които е използвал, а именно – живял е в ромската общност и е ползвал като източници ромите, местните власти и полицията.

По отношение на речниците според Съда би било по-коректно посоченото второ значение на думата циганин да се отбележи като „обидно“ или „отрицателно“, а не „метафорично“. Подобна предпазна мярка би била в съответствие с Препоръката на Европейската Комисия за борба против расизма и нетолерантността (ECRI) за борба с расизма и расовата дискриминация чрез образование, в която се настоява за провокиране на критичното мислене сред учащите се и създаването у тях на умения, които да им помогнат да реагират срещу стереотипите. Това обаче само по себе си не е достатъчно за Съда да приеме, че изводите на националните съдилища са неверни, още повече, че речникът за ученици не е учебно помагало, препоръчвано от министерството като част от задължителните материали, нито е било раздавано в училищата. Съдът отбелязва

също така, че по турският закон г-н Aksu е имал право на двуинстанционно съдебно производство по исковете си срещу министерството и автора на книгата. Това доказва, че съществува ефективна съдебна система за защита на правата му по чл. 8 от Конвенцията.

На последно място, съгласявайки се с доклад на ECRI относно Турция, Съдът насърчава турското правителство да продължава в усилията си в борбата срещу

негативните стереотипи за ромите и да продължава да обръща нарочно внимание на техните нужди и начин на живот. Съдът намира, че по настоящото дело турските власти са направили всичко необходимо, за да изпълнят задължението си по чл. 8 да защитят ефективно правото на личен живот на жалбоподателя. Следователно няма нарушение на чл. 8 от Конвенцията нито по отношение на книгата, нито по отношение на двата речника.

5. ЗАБРАНА ЗА ДИСКРИМИНАЦИЯ

• ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ ДРУГИ ДЪРЖАВИ

Конвенцията не спира действието си пред вратите на казармата. Тъй като в службата си г-н Markin е можел лесно да бъде заменен от жена военнослужещ, няма разумно обяснение защо той няма право на отпуск за отглеждане на малко дете. Следователно е бил дискриминиран по полов признак.

Решение на Голямото отделение на Съда по делото [Konstantin Markin v. Russia \(no.30078/06\)](#)⁴

Фактите: През 2004 г. жалбоподателят подписал договор с армията, според който се задължавал „да служи при условията, предвидени в закона”. Започнал работа като оператор в отдел по радиоелектронно разузнаване и в работата си често бил заместван от жени военнослужещи.

През октомври 2005 г., 6 дни след раждането на третото им дете жалбоподателят се развел със съпругата си по взаимно съгласие. Съгласно постигнатото споразумение той поемал упражняването на родителските права след развода, а майката се задължавала да изплаща издръжка. Непосредствено след развода жалбоподателят поискал да му бъде разрешен законовия 3-годишен отпуск за отглеждане на малко дете. Отпуск не му бил разрешен с мотива, че по закон само жените военнослужещи имат право на този вид отпуск. На жалбоподателя бил разрешен 3-месечен отпуск, но по-късно ползването му било прекъснато. Жалбоподателят неуспешно обжалвал отказа да му бъде разрешен 3-годишен отпуск. Две съдебни инстанции, постановили, че няма законово основание да му бъде разрешен такъв отпуск, освен

това жалбоподателят не бил доказал, че наистина се е разделил със съпругата си и че сам отглежда децата си.

През октомври 2006 г. със заповед на началника на поделението на г-н Markin било разрешено да ползва отпуск до навършване на тригодишна възраст на най-малкия му син и му била отпусната финансова помощ в размер на близо 5900 евро с оглед затрудненото финансово състояние на жалбоподателя. В последствие военният съд критикувал неспазването на съдебните решения, с които на жалбоподателя бил отказан отпуск.

През януари 2009 г. Конституционният съд отхвърлил жалбата на г-н Markin, като намерил, че разпоредбите на Военния кодекс, съгласно които мъжете военни нямат право на 3-годишен отпуск за отглеждане на малко дете, не противоречат на Конституцията.

През април 2008 г. жалбоподателят се оженил повторно за бившата си съпруга и през април 2010 г. се родило четвъртото им дете. През декември 2008 г. г-н Markin прекратил военната си служба по здравословни причини.

Решението: По предварителните възражения на правителството по допустимостта:

Относно статут на жертва на жалбоподателя Съдът е постановил, че макар г-н Markin да е бил в отпуск 2 години и да е получил финансова помощ от поделението, националните власти така и не са признали нито изрично, нито мълчаливо, че е имало нарушение на правата му по Конвенцията. Следователно той може да продължава да твърди, че е бил жертва на дискриминация.

Относно въпроса за заличаване на жалбата от списъка с делата на основание, че обстоятелствата дават основание да се

смята, че въпросът вече е решен (чл. 37, § 1 б) Съдът отбелязва, че г-н Markin не е можел да се грижи за сина си през първата година след раждането му и че не е получил обезщетение нито за това, че отпусъкът му е бил разрешен по-късно, нито за това, че е бил по-кратък. Следователно последиците от едно евентуално нарушение не са били поправени, т.е. въпросът не е решен. Освен това Съдът подчертава, че решенията му не целят само да предоставят индивидуална обезвреда на засегнатите лица, но и да гарантират и развиват правилата на Конвенцията, като повишават общите стандарти на защита на човешките права. Така твърдяната дискриминация на ниво закон срещу мъжете военнослужещи засяга въпрос от важен обществен интерес не само за Русия, но и за другите страни членки по Конвенцията, а Съдът все още не се е произнасял по този проблем. Поради това Съдът намира, че разглеждането на жалбата на г-н Markin ще допринесе за изясняването, гарантирането и развиването на стандартите за защита по Конвенцията.

По същността на оплакванията

I. По твърдението за нарушение на чл. 14 (забрана за дискриминация) във връзка с чл. 8 (ненамеса в правото на семеен живот)

На първо място Съдът отбелязва, че днес насърчаването на равенството между половете е една от основните цели на страните членки на Съвета на Европа. Поради това само много сериозни причини могат да обосноват, че дадено различно третиране е съвместимо с Конвенцията. В частност позоваване на традицията, на обществените нагласи или очаквания не могат да оправдаят различното третиране на основа на пола.

Вярно е, че чл. 8 не гарантира право на отпусък за отглеждане на дете, нито пък вмества на властите задължение за изплащане на обезщетение за такъв отпусък. Този отпусък обаче и свързаното с него обезщетение попадат в обхвата на чл. 8 и следователно този член е приложим, тъй като те са в подкрепа на семейния живот и неизбежно засягат начина, по който той бива организиран. За целите на отпуската за отглеждане на малко дете – а именно да позволи на родителите да си останат вкъщи и сами да се грижат за детето си – г-н

Markin е в сходна ситуация с всяка жена военнослужещ, за разлика от хипотезата на отпусък за бременност и раждане.

С оглед конкретните обстоятелства по случая Съдът посочва, че за да функционира безпроблемно една армия следва да има правни норми, които да не позволяват на военнослужещите да пренебрегват задълженията си. Чрез позоваването обаче на тези норми националните власти не могат да се намесват в упражняването на правото на личен живот на военните. Съдът по-рано вече е приел, че правата на военните могат да бъдат допълнително ограничавани в сравнение с тези на гражданите лица. В същото време обаче действието на Конвенцията не спира на прага на казармата; военните, както всички други хора, имат право на защита на правата им по Конвенцията. За всяко ограничение на правата им следва да има сериозни причини, като например реална заплаха за оперативната ефективност на военните сили.

От направения по делото сравнително правен анализ е видно, че в повечето европейски страни, включително в Русия, законът не прави разлика между бащата и майката по отношение правото на отпусък за отглеждане на дете. В по-голямата част от страните членки това е вярно и когато родителите са военнослужещи. Следователно съвременните европейски общества вече признават равнопоставеността на родителите при отглеждането на децата. Съдът също така не приема, че различното третиране на мъжете и жените военнослужещи представлява позитивна дискриминация в полза на жените. Всъщност според Съда това различно третиране води до увековечаване на стереотипите по отношение на пола и е във вреда както на кариерното развитие на жените, така и на семейния живот на мъжете. Аналогично, различното третиране не може да бъде оправдано със залегналите традиции.

Съдът не е убеден и от аргумента на правителството, че ако на мъжете военнослужещи бъде разрешен отпусък за отглеждане на дете, това ще засегне

оперативната ефективност на армията. Руските власти не са направили експертен анализ, който да установи броя на мъжете военнослужещи, които биха имали право или биха поискали да се възползват от този три-годишен отпуск и въз основа на тези данни да се прецени би ли се засегнала оперативната ефективност на войската. Твърдението на правителството, че всички мъже в армията са на „възраст за раждане на деца“ не е достатъчно да оправдае различното третиране на мъжете и жените, служещи във войската.

В допълнение, Съдът отбелязва, че по руския закон мъжете военнослужещи нямат право на отпуск за отглеждане на дете при никакви обстоятелства. Няма данни всеки отделен случай да се преценява индивидуално, нито дали това въобще е възможно. Правителството не е доказало, че когато обстоятелствата го налагат на мъжете военнослужещи се разрешава такъв отпуск.

Въпреки посоченото по-горе Съдът приема, че като се има предвид значимостта на войската за защитата на националната сигурност е допустимо определено ограничаване на правото на отпуска за отглеждане на дете при условие, че ограниченията не са дискриминационни. Например, конкретен военен, бил той мъж или жена, би могъл да бъде изключен от кръга на лицата, които имат право на отпуск за отглеждане на дете, ако не може лесно да бъде заменен било поради служебното си положение, било поради специфичната си техническа квалификация, или пък поради участието си във военни действия. В Русия обаче правото на отпуск е изцяло в зависимост от пола на военнослужещия и на практика представлява бланкетна забрана. Съдът намира, че такова едно общо и автоматично ограничение, прилагано към група лица с оглед единствено на техния пол, попада извън всяка приемлива свобода на преценка от страна на държавата.

На тези основания и като отчита, че г-н Markin лесно е можел да бъде заменен в работата си от жена военнослужещ Съдът констатира, че няма разумно обяснение за лишаването му от право на отпуск за

отглеждане на дете. Следователно той е бил обект на дискриминация на основание пол и е имало нарушение на чл. 14 във връзка с чл. 8 от Конвенцията. Що се отнася до аргумента на правителството, че като е подписал договор с военните, жалбоподателят сам и доброволно се е отказал от правото си да не бъде дискриминиран Съдът посочва, че такъв отказ не може да бъде приет при никакви обстоятелства, тъй като това би било в противоречие със значим обществен интерес.

По оплакването за нарушение на правото на индивидуална жалба (чл. 34) Съдът подчертава, че по принцип е неприемливо властите на държава, срещу която има висящо дело в Страсбург, да влизат в пряк контакт с жалбоподателя по повод на висящото дело. В настоящия случай прокурор е посетил г-н Markin в дома му, но няма доказателства, че посещението е имало за цел да го принуди да оттегли или да промени жалбата си. Посещението на практика не е и довело до такива последици. Следователно, властите не могат да бъдат обвинявани, че са възпрепятствали упражняването на правото на индивидуална жалба на г-н Markin.

8. ДРУГИ ПРАВА

• ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ ДРУГИ ДЪРЖАВИ

Невъзможността на гръцките граждани, живеещи в чужбина, да упражнят правото си на гласуване на парламентарните избори в Гърция от местоживеенето си не представлява нарушаване на правото на свободни избори по чл. 3 от Протокол № 1.

Решение на Съда по делото [Sitaropoulos and Giakoumopoulos v. Greece \(no. 42202/07\)](#)

Фактите: Жалбоподателите са гръцки граждани, живеещи във Франция. През септември 2007 г. те изразили желание да гласуват на парламентарните избори в Гърция през същия месец, като упражнят правото си на глас от Франция. Искането им било отказано от гръцкия посланик във Франция с аргумента, че не съществуват правила за практическото упражняване на правото на глас на гръцки граждани в чужбина. Жалбоподателите се оплакват, че тази ситуация е нарушила правото им на свободни избори по чл. 3 от Протокол № 1. Гръцката конституция съдържа разпоредба, датираща отпреди 35 години, която предвижда парламентът да приеме правила относно гласуването в чужбина.

Решението: ЕСПЧ отбелязва, че неговата задача е да прецени дали наложеното ограничение на правото на глас е такова, че засяга самата същност на това право и неговата ефективност, както и дали съществуват задължения за държавите членки да създадат система, която да гарантира на техните граждани упражняването на правото им на глас в чужбина. В тази връзка Съдът отбелязва, че нито международните и регионални правни инструменти, нито разнообразните

практики на държавите членки в тази сфера не сочат на задължения или консенсус, които да изискват от държавите да създадат практически условия за упражняването на правото на глас на гражданите им, които живеят в чужбина. Наистина Съветът на Европа подканя държавите членки да осигурят на своите граждани, живеещи в чужбина, колкото е възможно по-пълно участие в електоралния процес; същевременно Венецианската комисия към Съвета на Европа посочва, че създаването на условия за упражняване на правото на глас в тези случаи е желателно, но не и задължително за държавите. Съдът посочва и че извършеното сравнително-правно проучване по делото показва, че не всички държави членки позволяват на своите граждани да гласуват в чужбина, а тези, които позволяват това, създават различни условия за гласуване.

Съдът също така отбелязва, че разпоредбата в гръцката конституция относно предвиждането парламентът да приеме правила за упражняването на правото на глас в чужбина не го задължава да направи това. Като отчита няколкото опита на властите да приемат закон относно тези правила, които са завършили неуспешно заради непостигането на политически консенсус, Съдът не счита, че е негова задача да посочва на националните власти кога и как да въведат въпросната конституционна разпоредба в действие. Освен това Съдът не счита, че затрудненията за семейния, професионалния и личния живот и финанси на жалбоподателите от това да трябва да пътуват до Гърция, за да упражнят правото си на глас, са били диспропорционални и са нарушили правото им на свободни избори. Поради това не е налице нарушение на чл. 3 от Протокол № 1.

Фондация „Български адвокати за правата на човека“

Гр. София 1000
Ул. „Гурко“ № 49, вх. А, ет. 3
Тел.: 02/980 39 67
Тел./Факс: 02/980 66 33

e-mail: hrlawyer@blhr.org

www.blhr.org

Редактор на броя Полина Русинова. За изготвянето допринесоха адв. София Разбойникова, адв. Йорданка Бекирска и Милена Ванкова. Е-mail за връзка:
hrlawyer@blhr.org

© Всички права запазени

Публикуваният текст не обвързва Европейския съд по правата на човека, Съвета на Европа или Съда на Европейския съюз.

Настоящата публикация е осъществена с подкрепата на Институт „Отворено общество“ – София. Изложените в нея мнения и позиции принадлежат единствено на авторите на този материал. Те по никакъв начин не могат да се приемат за израз на мнения и позиции на Институт "Отворено общество" – София.

